

POLICIJSKO-OBAVEŠTAJNI MODEL I SLIČNI MODELI I KONCEPTI PROAKTIVNOG RADA POLICIJE

Dr Ilija Racić

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije

e-mail: ilija.racic@gmail.com

Prof. dr Nenad Radović

Kriminalističko-policijski univerzitet u Beogradu

e-mail: nenad.radovic@kpu.edu.rs

Apstrakt:

Cilj ovog istraživanja je da se primenom naučno-istraživačkih metoda identifikuju, naučno opišu, klasifikuju i delimično objasne sličnosti i razlike između Policijsko-obaveštajnog modela⁷ (eng. *Intelligence-Led Policing*) sa sličnim modelima i konceptima proaktivnog rada policije. Primenom Policijsko-obaveštajnog modela policijski poslovi se nadograđuju nedostajućim elementima, kao što su: prikupljanje, obrada i analiza podataka, izrada kriminalističko-obaveštajnih informacija, donošenje odluka i planova i njihovo sprovođenje koje uključuje koordinaciju, kontrolu i upravljanje kvalitetom. Prema tome, policijski poslovi se usmeravaju na: strateški pristup čiji je cilj sprečavanje i suzbijanje kriminaliteta, koordinaciju rada svih policijskih službenika (uniformisanih i kriminalističke policije), uspostavljanje ravnoteže, naročito u reaktivnom i proaktivnom postupanju, planiranje operativnih akcija usmerenih na višestruke izvršioce najtežih krivičnih dela koja izazivaju uznemiranje javnosti i inkorporiranje proaktivnog rada kao sastavnog dela strategije za kontrolu kriminaliteta. Standardizacija rada primenom ovakvog modela doprinosi boljoj koordinaciji, transparentnosti, a pre svega kvalitativnom i profesionalnom nivou. Istraživanje je sprovedeno

⁷ Terminološki, za isti pojam koriste se različiti nazivi u zavisnosti od zemlje koja je model implementirala. Većina država kao što su: Sjedinjene Američke Države, Nemačka, Švedska, Holandija, Australija, Kanada koriste naziv *Intelligence-Led Policing*, u odnosu na Veliku Britaniju koja za označavanje istog pojma koristi naziv *Nacionalni-obaveštajni model*. Sintagma pojma *Intelligence-Led Policing* u srpskom zakonodavstvu se koristi pod nazivom *policijsko-obaveštajni model*.

kao teorijsko, gde su u njegovoj realizaciji kombinovano korišćene metode teorijskih istraživanja odnosno: opštenaučne i logičke metode. U daljem radu predstavljene su sličnosti i razlike između Policijsko-obaveštajnog modela i: koncepta rada policije u sistemu društvene samozaštite, rada policije u zajednici (*Community Oriented Policing* – COP), problemski orjentisanog rada policije (*Problem Oriented Policing* – POP) i rada policije usmerenog na kriminalna žarišta (*Hotspotspolicing* – HSP).

Ključne reči: Policijsko-obaveštajni model, proaktivni modeli rada policije, rad policije u zajednici, problemski orjentisani rad policije, rad policije usmeren na kriminalna žarišta.

INTELLIGENCE-LED POLICING AND SIMILAR MODELS AND CONCEPTS OF PROACTIVE POLICE WORK

Abstract:

The goal of this research is to identify, scientifically describe, classify and partly explain the similarities and differences between the Intelligence-Led Policing and similar models and concepts of proactive police work by applying scientific research methods. By applying the Intelligence-Led Policing, police work is upgraded with missing elements, such as: collection, processing and analysis of data, preparation of criminal-intelligence information, decision-making and plans and their implementation, which includes coordination, control and quality management. Therefore, police affairs are focused on: a strategic approach aimed at preventing and suppressing crime, coordinating the work of all police officers (uniformed and criminal police), establishing a balance, especially in reactive and proactive actions, planning operational actions aimed at multiple perpetrators of the most serious crimes acts that cause public disturbance and incorporating proactive work as an integral part of the crime control strategy. Standardization of work using this model contributes to better coordination, transparency, and above all to a qualitative and professional level. The research was conducted as a theoretical one, where theoretical research methods were used in its realization, that is: general scientific and logical methods. In the following work, the similarities and differences between the Intelligence-Led Policing and: Of the concept of police work in the system of social self-protection, Community Oriented Policing - COP, Problem Oriented Policing - POP and Hot spots policing – HSP.

Keywords: Intelligence-Led Policing, Community Oriented Policing, Problem Oriented Policing, Hot spots policing.

UVOD

U poslednje dve decenije XX veka društvene promene zahtevale su od policijskih organizacija da svoju aktivnost usmere na bezbednost zajednice unapređenjem profesionalnih standarda i etičkih principa, čime su zahtevi vlada fokusirani na efikasniji i efektivniji rad policije. Smanjenje stope kriminaliteta, prekršaja, korupcije u javnom sektoru, kao i međupolicijskim službenicima, postavljeni su kao stalni cilj policijskih organizacija⁸. Sa jedne strane, takve mere su smatrane opravdanim iz razloga sve većeg učešća zajednice u radu policije, dok su sa druge strane, one nametnute usled neefikasnih mera primenom reaktivnih metoda u kontroli kriminaliteta⁹. Naime, ovakav kritički stav uticao je na policijske organizacije da svoju filozofiju rada redefinišu stvarajući nove proaktivne modele rada, koji su zahtevali veće preduzimanje preventivnih aktivnosti na osnovu definisanih strateških prioriteta, prilagođen u organizaciju policije i unapređenje kompetentnosti zaposlenih. Međutim, uspeh policije usled ekonomskih, socijalnih promena i tehnološkog razvoja je slabo vidljiva, što zahteva da policijske organizacije kontinuirano sprovode organizacione promene i prilagođavaju se novonostalim promenama. Naime, državni sektor je doživeo fragmentaciju, što se manifestovalo porastom privatnog sektora, a time i povećanim učešćem građana u radu policije¹⁰.

Nastanak novih proaktivnih modela rada u početku nije bio baziran na naučnim pristupima, već su pokretači kojisu uticali na promenu rada prevashodno bili rukovodioci u policijskim organizacijama, koji su iznosili sopstvena mišljenja identifikovana kroz slabosti u radu. Upravo iz toga razloga, implementaciju svih proaktivnih modela rada policije pratio je otpor prema promenama¹¹. Uključivanje akademske zajednice kroz različite naučne pristupe u preventivnom radu policije uticalo je na efikasniju i efektivniju implementaciju proaktivnih modela rada u okviru policijskih organizacija.

Neophodno je istaći činjenicu da je specifičnost i specijalizacija policije (tadašnje milicije) u Republici Srbiji u sistemu društvene samozaštite imala osnovna obeležja proaktivnih modela rada, a posebno njihovi oblici organizovanja i ostvarivanja društvene samozaštite kao subjekta sistema. U daljem radu predstavljene su: koncept rada policije u sistemu društvene samozaštite, rad policije u zajednici (*Community Oriented Policing* – COP), problemski orjentisani rad policije (*Problem Oriented Policing* – POP) i rad policije usmeren na kriminalna žarišta (*Hotspotspolicing* – HSP)¹².

8 Beckley, A. (2001). „The evolution of Community Policing from its Origins in the UK“. Alan Beckley is a Chief Inspector of the West Mercia Constabulary in the United Kingdom.

9 Šebek, V. (2014). Doktorska disertacija: „Kriminalističko-obaveštajni modeli organizacije policije u kontroli kriminaliteta“, Kragujevac, str. 43.

10 Newburn, T. (2008). *Handbook of Policing*, William Publishing, editor: USA and Canada, vol 2.

11 Ratcliffe, J.H. (2008). *Intelligence-led policing*. Cullompton, Devon: Willan.

12 Racić, I. (2023). Monografija: „Policijsko-obaveštajni model u Republici Srbiji“, Beograd.

ODNOS POLICIJSKO-OBAVEŠTAJNOG MODELA I KONCEPTA RADA POLICIJE U SISTEMU DRUŠTVENE SAMOZAŠTITE U REPUBLICI SRBIJI

Koncept i sistem društvene samozaštite je nastao i razvio se u socijalističkom upravnom društvu, čiju je ekspanziju doživio u periodu od 60-ih do 80-ih godina XX veka. U filozofiji njenog postojanja predstavljala je nerazdvojni deo političkog sistema socijalističkog samoupravljanja čiji je krajnji cilj bio da se uz pomoć subjekata koju su činili radni ljudi, građani, organizacione i zajednice zaštite sve vrednosti koje su od bitnog značaja za njihov opstanak i nesmetani društveni razvoj. Suština je da državni organi ne predstavljaju jedine nosioce funkcije odbrane i bezbednosti¹³.

Postoji mnogo autora koji su definisali termin društvene samozaštite čije je zajednički imenitelja terminološka složenost. Među pionirima u razvoju ove oblasti treba istaći definiciju profesora Dragomira Davidovića, koji društvenu samozaštitu određuje: „Kao funkciju samoupravnog društva i kao takva zasniva se na samoupravnim i demokratskim osnovama, u skladu sa težnjama društva da stvori što potpunije uslove za uključivanje radnih ljudi i građana u vršenju društvenih i javnih poslova, uključujući tu i zaštitu opšte društvenih interesa“¹⁴.

Uloga policije u sistemu društvene samozaštite je imala funkciju subjekta čije mere i aktivnosti je sprovodila samostalno ili u saradnji sa drugim državnim organima. Normativni akt kojim je uređena delatnost i nadležnost policije je bio Zakon o unutrašnjim poslovima Socijalističke Republike Srbije, u kojem je bilo propisano da policija:

- Pruža stručnu pomoć drugim subjektima društvene samozaštite;
- Informiše o svim bezbednosnim problemima odgovarajuće subjekte društvene samozaštite;
- Sprovodi vaspitno-obrazovnu delatnost u oblasti bezbednosti praćenjem trenda krivičnih dela i prekršaja; i
- Saraduje sa drugim subjektima¹⁵.

Pružanje stručne pomoći drugim subjektima od strane policije se najčešće ispoljavala na: 1) radne ljude i građane kroz svakodnevnu komunikaciju na koji način da zaštite ličnu i imovinsku bezbednost (stan, kuća, motorna vozila i dr.) od krađa i nasilnog obijanja, zaštitu od džeparoša i slično, čime su im ukazivali na oblike i izvore opasnosti i ugrožavanja i na kulturu ponašanja (kome i na koji način se u takvim situacijama treba obratiti); 2) organizaciju udruženog rada, naročito kod službi obezbeđenja, fizičkog i tehničkog obezbeđenja, radničke i stručne unutrašnje kontrole, prijema i kretanja stranaca, postupanja u vanrednim okolnostima, zaštita na radu i dr.; 3)

13 Zlatković, V. (1988). *Društvena samozaštita i organi unutrašnjih poslova*, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, str. 7.

14 Davidović, D. (1978). *Osnovi sistemi društvene samozaštite*, Beograd, str. 3-4.

15 *Ibid.*, str. 250.

drugim samo-upravnim organizacijama i zajednicama, kao što su banke, udruženja, radne zajednice i dr, kao i prilikom izrada bezbednosnih procena obezbeđivanja sredstava i vrednosti, prenos i transport novčanih sredstava i drugih sredstava veće vrednosti; 4) mesne zajednice kod izrade bezbednosnih procena, kućnim savetima, većim stambenim zgradama, zborovima stanara i dr.¹⁶.

Informisanje drugih subjekata u sistemu socijalističkog samoupravljanja u početku se zasnivao na načelu konspirativnosti, da bi se razvijanjem demokratskih vrednosti predstavljao obavezni element od značaja za sprečavanje i suzbijanje društveno opasnih aktivnosti čiji je krajnji cilj bio jačanje i razvijanje društva. Neophodno je istaći da svako informisanje mora biti aktuelno, zasnovao na prethodnoj proceni dobijenih podataka i informacija (otvoreno, interno i javno informisanje) od strane građana, na raznim sastancima, konferencijama, sednicama samoupravnih organa i tela, zborovima, mesnima zajednicama i slično. Efektima takvog blagovremenog informisanja se postiže veća društvena afirmacija organa, veća društvena prevencija, veće angažovanje svih drugih subjekata, a manifestiju se kroz: upozorenja od određene opasnosti, zahteve za pojačanu budnost, analize prošlih događaja ili procene određene situacije prema neprijateljima propagande, obaveštajne i druge neprijateljske aktivnosti, napade na društvenu ili privatnu imovinu i dr.¹⁷

Vaspitno-obrazovna delatnost se zasnivala na podizanju individualne i društvene svesti o konceptu društvene samozaštite svih radnih ljudi i građana. Aktivnosti policije su naročito dolazila do izražaja u edukaciji stanovništva za odbranu i zaštitu u okviru društveno-političkih zajednica, komiteta za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu, mesnih zajednica, organizacija udruženog rada i drugim oblicima organizovanja, predavanja u školama i drugim obrazovno-vaspitnim organizacijama, kao i na javnim tribinama, putem sredstvima javnog informisanja informišu građane u sprečavanju, otkrivanju i rasvetljavanju društveno negativnih pojava, izrada brošura, letaka, propagandnih filmova u cilju podizanja bezbednosne kulture, organizacija izložbi, o tehničkim, naučnim i stručnim dostignućima službi bezbednosti¹⁸.

Saradnja policije sa drugim subjektima se sprovodila sa organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama, kao i mesnim zajednicama koja se ostvarivala kroz raznovrsne oblike aktivnostikoje su bile usmerene na: sprovođenje zajedničkih aktivnosti na sprečavanju i otkrivanju svih ugrožavajućih delatnosti usmerenih protiv ustavom utvrđenog poretka, utvrđivanja i zaštitu poslovne i druge tajne, kod prijema i kretanja stranaca i stranih lica, praćenjem i blagovremenom informisanjem o aktivnostima unutrašnjeg neprijatelja, uzajamnim upoznavanjem sa podacima i saznanjima relevantnim za izradu objektivne i aktuelne

16 Zlatković, V. (1988). *Društvena samozaštita i organi unutrašnjih poslova*, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, str. 166-171.

17 *Ibid.*, str. 171-176.

18 Zlatković, V. (1988). *Društvena samozaštita i organi unutrašnjih poslova*, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, str. 176-180.

bezbednosne procene, na zaštiti društvene svojine, zaštita samoupravnih i drugih prava radnika, u organizovanju i ostvarivanju fizičke i tehničke zaštite radnika i vrednosti u organizacijama udruženog rada, zaštita.

Analizirajući koncept rada policije u sistemu društvene samozaštite, možemo zaključiti da postoje značajne sličnosti rada policije sa konceptom Policijsko-obaveštajnog modela, ako je mogu uticati na smanjenje kriminaliteta, naročito prilikom preduzimanja sledećih aktivnosti: 1) multiagencijski pristup rada kroz saradnju sa drugim državnim organima, građanima i nevladinim organizacijama, naročito prilikom izrade kriminalističko-obaveštajnih informacija kao što su Strateška procena javne bezbednosti ili procena pretnje od teškog i organizovanog kriminala; 2) usmereno prikupljanje podataka kroz rad sa operativnim vezama, sa posebnim osvrtom na recidiviste u izvršenju krivičnih dela i prekršaja; 3) informisanje građana o najtežim i najčešćim krivičnim delima i prekršajima; 4) identifikovanje prioriteta rada na lokalnom nivou kroz saradnju sa nadležnim tužilaštvima, sudovima, jedinicama lokalne samouprave, savetima za bezbednost i zahtevima građana; 5) kriminalističko-obaveštajni rad i dr.

ODNOS POLICIJSKO-OBAVEŠTAJNOG MODELA I KONCEPTA POLICIJE U ZAJEDNICI (COMMUNITY ORIENTED POLICING – COP)

Razvoj demokratskih promena u društvu vezuje se za period 80-ih godina XX veka, koji je snažno uticao na nastanak koncepta modela policije u zajednici. Zapadne države Evrope, prvenstveno Velika Britanija (eng. „Community Policing“), Francuska (fran. „Police de Proximité“) i Nemačka (nem. „Burgernahe Polizei“), prve su se srele sa primenom modela, s obzirom na razvoj demokratskih načela, naročito sa aspekta zaštite ljudskih prava, uključujući i Sjedinjene Američke Države („Proximal Policing“). Društvene promene uticale su na način rada državnih institucija, što nije zaobišlo i rad policije, koja sve više dobija na ulozi javne službe. Jednake promene u policiji podstaknute su i nizom značajnih međunarodnih dokumenata koja su se prvenstveno bavila unapređenjem ljudskih prava, naročito prema osetljivim grupama građana. Usvojena je Konvencija Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979. godine, uključujući i Konvenciju protiv mučenja i drugih oblika okrutnog, neljudskog i ponižavajućeg postupanja iz 1984. godine¹⁹. Naime, društvene promene uticale su da policija više ne bude zatvorena i čvrsto hijerarhijski ustrojena, već služba građana, koja je potpuno integrisana u demokratsko uređenje, što je sa jedne strane doprinelo boljoj prevenciji kriminaliteta. Sa druge, uticalo je na pojavu mnogih teorija o načinu rada policije u prevenciji kriminaliteta, što je doprinelo da bezbednost građana nije samo u rukama formalnih institucija socijalne kontrole, kao što su policija i pravosuđe, već i u rukama građana, te lokalne zajednice u kojima žive. Među najznačajnijim teorijama treba istaći sledeće:

19 Newburn, T. (2008). *Handbook of Policing*, William Publishing, editor: USA and Canada, vol 2.

- teorija odbranljivog prostora (Newman, 1976);
- model socijalne integracije (Hartnagel, 1979);
- teorija razbijenog prozora (Wilson i Kelling, 1982);
- teorija nereda – model socijalne kontrole (Ferraro, 1995).

Koncept rada policije u zajednici predstavlja novu filozofiju rada u kojem policijski službenici i građani rade zajedno u cilju postupanja po identifikovanim prioritetima, koji se odnose na kriminalitet, prekršaje, strah od zločina i druge bezbednosne izazove. Osnov koncepta se zasniva na međusobnom poverenju policijskih službenika i građana koji poštuju zakone, u cilju unapređenja kvaliteta na području gde žive²⁰. Prema mišljenju Vukovića, rad policije u zajednici je: „sistemski pristup u radu policije koji ima za cilj stvaranje i razvijanje osećaja zajedništva u određenom susedstvu, radi poboljšanja kvaliteta života“²¹. Jedan od ključnih uslova za njegovo efikasno i efektivno sprovođenje zasniva se na decentralizaciji odlučivanja u radu policijskih službenika, odnosno u njihovom pravu da samostalno donose odluke uz primenu strateški orijentisanog rada (tradicionalne metode rada policije), problemski orijentisanog rada (fenomenologija kriminaliteta) i rada orijentisanog ka susedstvu (smanjenje straha od zločina primenom proaktivnih programa kroz uspostavljenu interakciju građana i policijskih službenika)¹⁸. Istražujući koncept rada policije u zajednici, Borovec je izdvojio sledeće ključne elemente u kojima je model najviše zastupljen, a koji obuhvata:

- policijsku vidljivost;
- osećaj sigurnosti kod građana ili smanjivanje straha od zločina;
- kvalitetnu policijsku uslugu;
- prevenciju kriminaliteta i prekršaja;
- policijsku učinkovitost;
- rad policije unutar zajednice i multiagencijski pristup rada²².

U Republici Srbiji u članu 5 *Pravilnika o načinu obavljanja pojedinačnih policijskih poslova*²³ propisano je da policija obavlja prevenciju kriminaliteta i unapređenje bezbednosti zajednice na centralnom, regionalnom i lokalnom nivou, sprovodeći sledeće aktivnosti:

- izrada i sprovođenje programa i akcionih planova prevencije²⁴;

20 Nikač, Ž. (2014). *Policija u zajednici*. Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, str. 48.

21 Vuković, S. (2017). *Prevencija kriminaliteta*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, str. 241. 18 Ibid, strp. 241.

22 Borovec, L., Prpić, M., Hrupelj, M. (2018). „Profesionalizacija Hrvatske policije u procesu ukupnih reformskih procesa policije u zajednici“, Zagreb, strp. 11-12.

23 Službeni glasnik Republike Srbije, br. 63/2018 i 72/2018.

24 Policija Republike Srbije je u procesu izrade nove Strategije rada policije u zajednici, uključujući i Akcioni plan za njeno sprovođenje za period 2019–2021. godine. Prethodna Strategija policije u zajednici doneta od strane Vlade u aprilu mesecu 2013. godine, a Akcioni plan za njeno sprovođenje je donet avgusta meseca 2015. godine za period 2015 – 2016. godine, tako da policija Srbije već dve godine primenjuje koncept policije u zajednici bez nove Strategije i Akcionog plana. Ukoliko analiziramo process donošenja navedenih

- organizovanje policijske delatnosti usled zahteva građana i potreba zajednice;
- organizovanje policijskog rada shodno bezbednosnim karakteristikama lokalnog područja;
- preduzimanje aktivnosti usmerenih na bezbednosnu zaštitu svih građana, a naročito dece, žena, nemoćnih lica i ugroženih društvenih grupa;
- organizovanje maksimalne mobilosti policije svih 24 sata;
- uspostavljanje odnosa poverenja sagrađanima;
- sprovođenje stručnog usavršavanja policijskih službenika shodno definisanim stručnim profilima kompetentnim za rad na preventivnim aktivnostima, u saradnji sa drugim obrazovnim, zdravstvenim i drugim organizacijama.

Primena policijsko-obaveštajnog modela se ne može zamisliti bez koncepta policije u zajednici. Upravo, takav zaključak predstavlja mišljenje mnogih autora, koji su zastupnici teze da: „Koncept rada policije u zajednici predstavlja bitnu podršku i uslov za efikasno funkcionisanje policijsko-obaveštajnog modela“²⁵. Naime, policijski službenici raspolažu veštinama koje direktno podržavaju obavljanje policijskih aktivnosti na osnovu koncepta policijsko-obaveštajnog modela, koje se ogledaju u sledećem: metodološki pristup rešavanja identifikovanih prioriteta, uspostavljena komunikacija sa zajednicom, smanjenje straha od zločina i jačanje podrške sa zajednicom u cilju registrovanja operativnih veza. Studije sprovedene u Velikoj Britaniji tokom primene Nacionalnog obaveštajnog modela identifikovale su slabosti koje se ogledaju u nedovoljnom broju prikupljenih informacija od strane zajednice na lokalnom nivou, što je u dobroj meri uticalo na praćenje i sprovođenje postavljanih lokalnih prioriteta²⁶. Indicije koje se ispoljavaju pre izvršenog krivičnog dela u različitim formama kriminalne delatnosti, predstavljaju bitan osnov za preduzimanje preventivnih aktivnosti, čak i u onim situacijama kada se ispoljavaju i nakon izvršenog krivičnog dela, gde analiza dobija na značaju u cilju donošenja adekvatnih zaključaka i preporuka za preduzimanje represivnih aktivnosti na osnovu izrađene procene rizika²⁷.

Efekat u pojedinim policijskim stanicama uticao je na pogrešnu identifikaciju postavljanih prioriteta koji nisu odgovarali stvarnim problemima u zajednici. Prema mišljenju Kartera (*Carter*), policijski službenici koji su u stalnom kontaktu sa lokalnom zajednicom, na mnogo efikasniji način uspevali su da prikupe informacije i podatke, što je u dobroj meri uticalo na sprečavanje krivičnog dela, pre nego što se uop-

dokumenata, možemo zaključiti da je periodizacija jako duga, što izaziva zabrinutost, imajući u vidu da je bilo potrebno dve godine nakon usvajanja Strategije da se donese Akcioni plan koji predstavlja način praćenja definisanih aktivnosti.

25 Carter D. (2009). *Law Enforcement Intelligence: A Guide for State, Local, and Tribal Law Enforcement Agencies* (Second Edition), U.S. Department of Justice-Office of Community Oriented Policing Services, Washington.

26 Kleiven, M.E. (2007). "Where's Intelligence in the National Intelligence Model?", The National Police University College, Oslo, p. 270.

27 Vuković, S. (2017). *Prevenција kriminaliteta*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, str.279.

šte izvrši²⁸. Ukoliko bismo analizirali Karterovo (*Carter*) mišljenje i uporedili osnove koncepta policije u zajednici i koncepta policijsko-obaveštajnog modela, možemo izneti zaključak, da je sprega između ova dva koncepta neraskidiva i da se bez rada sa lokalnom zajednicom i planskog pristupa rešavanja prioriteta ne mogu preduzeti mere na prevenciji kriminaliteta i prekršaja. Za razliku od rada policije u zajednici, odluke primenom policijsko-obaveštajnog modela su centralizovane i podržane od strane strateškog nivoa rukovođenja²⁹.

Policija u zajednici treba da obavlja sledeće aktivnosti u obaveštajnom procesu:

- Upoznavanje lokalne zajednice sa identifikovanim prioritetima rada na njihovom području;
- Obrazovanje lokalnih saveta za bezbednost u cilju podizanja svesti kod zajednice o merama prevencije;
- Osigurati da članovi zajednice budu upoznati sa načinom prenošenja uočenih informacija policiji;
- Podsticanje prevencije između policije i zajednice³⁰.

Policija Republike Srbije je u 2019. godini sprovedla anketu u cilju sagledavanja stanja javne bezbednosti i rada policije u zajednici shodno metodologiji koju je sprovodila policija u Mađarskoj prema 1.898 ispitanika koji su činili: predstavnici lokalne samouprave (17 gradonačelnika, 88 predstavnika opština i 982 mesnih zajednica). Na pitanja koja se tiču saradnje policije sa lokalnom zajednicom preko polovine ispitanika dala je visoke ocene, skoro trećina smatra tu vrstu saradnje prosečnom, a 7% lošom i veoma lošom, dok su na pitanja koja se tiču poverenja lokalne zajednice u policiju gradonačelnici i predstavnici opština u 85% odgovora iskazali visok i potpun nivo poverenja, dok je među predstavnicima mesnih zajednica stepen poverenja u policiju nešto niži. Preko 70% ispitanika usmerenost policije na saradnju sa građanima kroz rad policije na prevenciji kriminala i unapređenje bezbednosti u zajednici ocenilo je visokim ocenama, četvrtina prosečnom, a samo oko 2% lošom i veoma lošom. Za redovno informisanje po pitanju kriminaliteta blizu 60% ispitanika ocenilo je visokim ocenama, trećina prosečnom ocenom, a oko 8% loše i veoma loše, dok je redovno informisanje o zaštiti od kriminala 55% ocenilo visokim ocenama, 36% prosečnom, a skoro 10% lošom i veoma lošom³¹.

28 Carter D. (2009). *Law Enforcement Intelligence: A Guide for State, Local, and Tribal Law Enforcement Agencies* (Second Edition), U.S. Department of Justice-Office of Community Oriented Policing Services, Washington, p.87.

29 Ratcliffe, J. H. (2003). *Intelligence-Led Policing*. Trends and Issues in Crime and Criminal Justice, p.1-6.

30 Carter D. (2009). *Law Enforcement Intelligence: A Guide for State, Local, and Tribal Law Enforcement Agencies* (Second Edition), U.S. Department of Justice-Office of Community Oriented Policing Services, Washington, p.307-308.

31 MUP (2021). *Strateška procena javne bezbednosti za period 2022-2025. godina* – javna verzija, Beograd.

ODNOS POLICIJSKO-OBAVEŠTAJNOG MODELA I PROBLEMSKI ORIJENTISANOG RADA POLICIJE (PROBLEM ORIENTED POLICING – POP)

Savremena policija se suočava sa raznovrsnim poslovima i zadacima što njenu delatnost čini više nego kompleksnom usled stalnih zahteva građana, razvoja tehnologije, uključujući visok stepen neizvesnosti i nepredvidivosti u nastanku i razvoju bezbednosnih pojava i događaja³². Kako bi policija bila efikasna, efektivna i ekonomična, neophodno je da raspolaze blagovremenim, obrađenim i analiziranim informacijama, koje će ukazati na sledeća ključna pitanja:

- Kada i gde se krivična dela manifestuju?
- kakoi zašto se krivična dela manifestuju?
- Ko su akteri manifestacije?
- faktori koji pogoduju nastanku manifestacije?

Problemski orijentisani rad policije predstavlja proaktivni model rada policije koji je nastao 80-ih godina XX veka u Sjedinjenim Američkim Državama, gde je nakon njegove implementacije naišao na primenu u drugim evropskim državama. Filozofija modela zasniva se na primeni analitičkih metoda koje policija koristi u cilju izrade strategija usmerenih na sprečavanje i smanjenje kriminaliteta. Od policije se primenom ovog modela rada zahteva da analizira probleme u zajednici i donosi preporuke za dalje rešavanje problema. Osnov rada se zasnivana identifikovanim kriminalnim žarištima, odnosno mestima (prostorima) gde se najčešće manifestuju krivična dela, višestrukim učiniocima i najčešćim žrtvama krivičnih dela³³. Tvorac problemski orijentisanog rada policije je Goldštajn (Goldstein) čija se ideja zasniva na činjenici da je tradicionalni rad policije (reaktivno postupanje) potrebno zameniti proaktivnim modelom rada, kakav je problemski orijentisani rad policije koji teži identifikaciji bezbednosnih prioriteta, prevashodno usmerenih na kriminalitet, prekršaje i druge potrebe zajednice³⁴. Za Goldštajna, suština primene modela predstavlja „problem“ koji se posmatra kao: „grupa sličnih, povezanih ili ponavljajućih incidenata“, „značajna pretnja zajednici“, „određeni tip ponašanja“, „osobu ili osobe“ ili „period“.

Džon Ek (John Ec) i Ronald Klark (Ronald Clark) su razvili 1987. godine okvir za implementaciju problemski orijentisanog rada policije kroz primenu SARA modela (skeniranje, analiza, odgovor i procena) čije su funkcije značene u samom naslovu na taj način što su hronološki povezane i međusobno usklađene. Za navedene autore termin „problem“ je definisan kao „grupa sličnih događaja koji se ponavljaju, nano-

32 Milić, N., (2012). *Mapiranje kriminaliteta kao podrška odlučivanju u policiji*, Doktorska disertacija, odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu, str.123-140.

33 National research council (2004). *Fairness and Effectiveness in Policing*, The Evidence, Washington, The National Academies Press.

34 Goldstein, H. (1979). *Improving Policing: A Problem Oriented Approach*, Crime & Delinquency, pp. 236-243. 32 Goldstein, H. (1990). *Problem-oriented policing*. New York: McGraw-Hill.

seći štetu zajednici i zbog kojih građani očekuju od policije da nešto preduzme u vezi sa tim“. U literaturi ovakvo pojmovno određenje se označava terminom „CHEERS“ (koji ima sledeće značenje: *Community* - zajednica; *Harm* - šteta; *Expectations* - očekivanja; *Events* - događaji; *Recurring* - ponavljajući; *Similarity* - sličnost)³⁵.

U prvom koraku SARA modela pod nazivom „skeniranje“, policija posmatra okruženje koristeći sve dostupne podatke i informacije u cilju određivanja prioriteta rada koji se odnose na kriminalitet ili prekršaj. Prevashodno, težnja rada je usmerena na identifikaciji problema, uzroka koji pogoduju njegovom nastanku i određivanju posledica. Sledeći korak čini „analiza“ koja je usmerena na identifikovane prioritete u cilju analize relevantnih podataka kako bi se saznalo što više o problemu i utvrđivanja uzroka nastanka. Treći korak čini „odlučivanje“ u kojem rukovodioci biraju jednu od više ponuđenih preporu kako jesu sačinjene nakon sprovede neanalize. Doneta odluka sadrži specifični cilj koji se želi postići, odgovorne osobe u policiji i zajednici koje su nadležne za praćenje i sprovođenje postavljenog cilja. Poslednji, četvrti korak odnosi se na „evaluaciju“ koja treba da pruži ocenu, da li su odluke implementirane shodno donetom planu i da li su postigle željene efekte³⁶.

U domaćoj akademskoj zajednici, prema mišljenju Vukovića, problemski orijentisani rad policije predstavlja:

„Delatnost policije u smerenu ka poboljšanju njenog uspeha u suprotstavljanju kriminalitetu kroz identifikovanje i analizu problema koji se nalaze u osnovi incidenta koji zahtevaju veći broj intervencija pripadnika policije, primenu adekvatnog odgovora na problem i evaluaciju preduzetih mera“³⁷. Naime, Vuković koristi izvorni termin „incident“ koji se inače koristi u Sjedinjenim Američkim Državama, kao zemlji porekla nastanka modela, pod čijim se terminom podrazumeva učestalo izvršenje krivičnih dela i prekršaja na određenom području. Kako bi objasnio svrhu modela, izdvaja termin „problem“ koji bi u ovom kontekstu predstavljao faktor (uzrok) koji pogoduje njegovom nastanku. Prema tome filozofija modela se zasniva na usmerenosti i policijskog rada prema identifikovanim problemima sa ciljem identifikovanja uzroka koji pogoduju izvršenju krivičnih dela ili prekršaja.

Primena policijsko-obaveštajnog modela predstavlja nadogradnju problemski orijentisanog rada policije naročito u pogledu aktivnosti koje se odnose na identifikaciju problema i definisanje prioriteta rada. Zajedničke aktivnosti su takođe usmerene na definisanje aktivnosti policijskih službenika usmerene na zajedničko rešavanje zadataka sa zajednicom koje su planski predviđene, gde se na takav način usmeren koriste

35 Milić, N., (2012). *Mapiranje kriminaliteta kao podrška odlučivanju u policiji*, Doktorska disertacija, odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu, str.241-252.

36 Grant, H., Terry, K., (2005). *Law en forcement in the 21st century*, Boston, MA: Pearson Education. Više o tome pogledati: National Institute of Justice, Crime Solutions, dostupna URL <https://www.crimesolutions.gov/PracticeDetails.aspx?ID=32>.

37 Vuković, S. (2017). *Prevenција kriminaliteta*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, str.261.

već postojeći resursi. Fenomenologija kriminaliteta, prekršaja i drugih bezbednosno interesantnih događaja predstavlja zajednički činilac za oba modela, na osnovu čega se može izneti zaključak da je policijsko-obaveštajni model u dobroj meri iskoristio pozitivna iskustva iz problemski orijentisanog rada policije i da ga je unapredio analitičkim pristupom rešavanja problema izradom kriminalističko-obaveštajnih informacija, kao što su: Strateška procena, taktička procena, profil bezbednosnog problema i profil bezbednosno interesantnog lica ili grupe. Problemski-orijentisani rad policije se zasniva na lokaciji postojećih resursa (ograničenog broja ljudi, nedostatka materijalno-tehničkih sredstava ili vremena), što je karakteristično i za policijsko-obaveštajni model, tako da se aktivnosti baziraju na osnovu sprovedene obrade i analize problema i to prvenstveno onih najtežih koji za posledicu imaju pretnju po život građana, uznemirenje javnosti ili materijalnu štetu koju je oštećeni pretrpeo izvršenjem krivičnog dela.³⁸ Za razliku od problemski orijentisanog rada policije, primena policijsko-obaveštajnog modela je usmerena na najteža i najčešća krivična dela koja svakodnevno uznemiravaju i stvaraju strah kod građana, a ne samo na identifikovane problem i incidente³⁹.

U Republici Srbiji primena problemsko-orijentisanog rada policije pravno je uređena članom 6 *Pravilnika o načinu obavljanja pojedinačnih policijskih poslova*⁴⁰, koji se sprovodi realizacijom sledećih aktivnosti:

- Praćenjem i sagledavanjem stanja bezbednosti radi identifikovanja pojava i događaja koji ugrožavaju bezbednost zajednice;
- Analiziranjem pojava i događaja radi identifikovanja njihovih uzroka;
- planiranjem i preduzimanjem aktivnosti radi delovanja na uzroke i posledice;
- ostvarivanjem saradnje sa partnerima u zajednici;
- analizom procene stanja i ostvarenih rezultata.

ODNOS POLICIJSKO-OBAVEŠTAJNOG MODELA I KONCEPTA RADA POLICIJE NA ŽARIŠTU (HOT SPOT SPOLICING)

Policijske organizacije u cilju efikasnijeg i efektivnijeg suprotstavljanja kriminalitetu tokom XVIII veka identifikovale su mesta koja su označavana kao žarišta u kojima su se učestalo izvršavala krivična dela od strane pojedinaca ili određene grupe lica. Sve do XX veka do stvaranja modernih policijskih organizacija, policijski rad prvenstveno bazirao na postupanju nakon izvršenog krivičnog dela, u kojem policijske strategije nisu dovoljno posvećivale pažnju istraživanjima fenomenologije, odnosno utvrđivanjem uzroka i uslova nastanka kriminalitetana određenom području ili me-

38 Na primer: već upaznju kod javnosti može privući izvršeno krivično delo Razbojništvo na štetu vlasnika menjačnice u glavnoj ulici Milinka Kušića u Ivanjici koja je osigurana od strane osiguravajućih društva.

39 Gul, Z., Kule, A. (2011). „Intelligence-Led policing: How the use of Crime Intelligence Analysis Translates in to the Decision-Making“, International Journal of Security and Terrorism, vol.4, p.21-40.

40 *Službeni glasnik Republike Srbije* br .63/2018 I 72/2018.

stu. Identifikovanje mesta izvršenja krivičnih dela i označavanje žarišta uglavnom su bili pojedinačni slučajevi, koji su prepoznati kod malog broja policijskih organizacija. U pojedinim policijskim organizacijama, koncentracija krivičnih dela na jednom prostoru uticala je i na izmene organizacione strukture, kao što je bio slučaj u Policijskoj stanici u Londonu, gde je usled učestalog izvršenja krivičnih dela krađa na štetu lokalnih trgovaca na reci Temzi, stvorena rečna policija (*Marine Police Force*)⁴¹.

Činioci koji su uticali na nastanak koncepta rada policije na žarištu su:

- teorijsko određenje mesta izvršenja krivičnog dela koji pogoduje nastanku kriminaliteta;
- potvrđeni teorijski stavovi na osnovu sprovedenih empirijskih istraživanja zasnovani na primeni koncepta u praksi;
- razvoj informacione tehnologije koji je omogućio vizualni prikaz mesta izvršenja krivičnih dela na određenom geoprostoru u cilju analize geoprostornih veza u odnosu na okruženje⁴².

Teorijsko određenje kriminalnog žarišta možemo potražiti u anglosaksonskoj literaturi, jer je i koncept nastao na prostorima Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država. Pod terminom „hotspot“ označavaju se kriminalna žarišta, dok se u domaćoj literaturi za isti termin mogu koristiti nazivi „vruće tačke“, „žarišne tačke“, „crne tačke“, „kritični prostori“ i sl. Prema Šermanu (*Sherman*), kriminalna žarišta pružaju informaciju, da se na određenom geoprostoru u određeno vreme učestalo izvršavaju krivična dela. Prilikom definisanja žarišta izdavaju se dva bitna kriterijuma: veličina (određeni geoprostor) i intezitet aktivnosti (mesta u kojem su najviše evidentirani pozivi građana upućeni policiji)⁴³. Istražujući kriminalna žarišta, Šerman (*Sherman*) je dopunio navedenu definiciju koja može predstavljati osnov za efikasno preventivno postupanje i izradu kriminalističkih strategija, a u kojoj navodi da su to: „Mesta na kojima se krivična dela manifestuju sa takvom učestalošću, da su u visokom stepenu predviđa u periodu od najmanje godinu dana“⁴⁴. Naime, na osnovu sprovedenog istraživanja, došao je do rezultata da na lokaciji na kojoj je izvršeno jedno krivično delo postoji 28% verovatnoće da će biti izvršeno još jedno krivično delo. Na lokaciji sa dva krivična dela, verovatnoća iznosi 40%, na lokaciji sa tri krivična dela iznosi 58%, dok na lokaciji preko petnaest izvršenih krivičnih dela stepen verovatnoće je 90%⁴⁵. Prema Bilanteu (*Billante*), na odnosu na seriju izvršenih krivičnih dela krađa, čiji se predmet pojavljuje krađa bicikla dodatan problem predstavlja i sposobnost žrtve da nadoknadi štetu, iako se radi o predmetu čija materijalna šteta ne predstavlja veliki iznos.

41 Milić, N., (2012). *Mapiranje kriminaliteta kao podrška odlučivanju u policiji*, Doktorska disertacija, odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu, str 183.

42 *Ibid*, str.184.

43 Sherman, L.W., Gartin, P.R., Buerger, M.E.: *Hot spots of predatory crime: routine activities and the criminology of place*, Criminology, 27, 1989, p. 31-37.

44 *Ibid*, p. 36.

45 Milić, N., (2012). *Mapiranje kriminaliteta kao podrška odlučivanju u policiji*, Doktorska disertacija, odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu, str172.

Na kriminalitet utiču brojni faktori, društveni i geografski. Područja u kojima se izvršavaju krivična dela u određeno vreme na određenom području, poznata su pod nazivom: „kriminalna žarišta“. Ovo mišljenje je ponovio kada je izjavio da je: „*Jedan od najvažnijih aspekata u prevenciji kriminaliteta, usmerenost policije na područja sa visoko koncentrisanim kriminalitetom, koja se još nazivaju kriminalnim žarištima*“⁴⁶.

U domaćoj akademskoj zajednici, mali je broj autora koji su istraživali koncept rada policije na žarištu. Prema Simonoviću, rad policije na žarištu predstavlja proaktivni model koji se uklapa u savremene principe policijskog rada, u kojem fokus policijskog delovanja treba usmeriti i na aktivnosti koje ne predstavljaju samo krivična dela, nego i prekršaje i druga devijantna ponašanja kao što su: prosjačenje, skitnjčenje, ispisivanje grafita, uništavanje saobraćajnih znakova, bučno ponašanje i dr. Navedena ponašanja ukazuju na odsustvo kontrole nad licima, pretežno maloletnim ili na potencijalne probleme koji su prouzrokovani takvim ponašanjima, koje označava kao „žarište rizika“. Takva kriminalna ponašanja vrlo brzo mogu preći u teži stadijum, a to je kriminalno žarište, koje se označava kao zakasnela policijska reakcija koja negativno deluje na bezbednost zajednice. Upravo prema Simonoviću, „žarište rizika“ predstavlja uži geoprostor čijim se usmeravanjem obavlja „pomeranje policijsko kriminalističke delatnosti prema pretpolju kriminaliteta i usmeravanje pažnje na spoznaju problema koji mogu dovesti do kriminaliteta, društvene dezorganizacije ili destrukcije“⁴⁷.

Prema mišljenju Milića concept rada policije na žarištu se zasniva na činiocima koji su od značaja za određivanje granica žarišta, a koje klasifikuje prema⁴⁸:

- Vremenskom okviru analize–identifikuje se žarište na osnovu perioda posmatranja geoprostora i broja izvršenih krivičnih dela. Ukoliko se izvršavaju krivična dela u policijskim organizacijama sa više kriminaliteta, posmatra se kraći period, koji na osnovu prakse američke policije ne bi smeo biti manji od 14 dana. Ukoliko se krivična dela izvršavaju u okviru policijskih organizacija koje imaju manju stopu kriminaliteta, potreban je duži vremenski period;
- nivo analize – u zavisnosti od veličine posmatranja geoprostora, žarišta se mogu posmatrati kao pojedinačnako što je ulica ili objekat (*hotpoints*), ili kao grupa lokacija kao što je čitav kvart ili region (*hotroutes*). Ako bismo posmatrali organizacioni nivo (lokalni, regionalni i nacionalni), na lokalnom nivou (Policijska stanica) žarišta je potrebno posmatrati u užem smislu (mikropristup). Ukoliko se posmatra regionalni nivo (Područna policijska uprava), žarišne tačke je potrebno posmatrati na širem geoprostoru (*mezopristup*). Na nacionalnom nivou (Direkcija policije) predmet interesovanja je makropristup sagledavanja geoprostorne distribucije krivičnih dela i drugih bezbednosno interesantnih događaja.

46 Billante, N. (2003). *The Beat Goes On: Policing For Crime Prevention*, Issue Analysis No.38 (Sydney:The Centre for Independent Studies), p.5.

47 Simonović, B., (2004). *Kriminalistika*, Pravni fakultet, Beograd, str.22.

48 Milić, N., (2017). „*Mapiranje kriminala*“. Kriminalističko–policijska akademija, Beograd, str.173-177.

- broj krivičnih dela – uslovljen je veličinom teritorije (nivo analize) i vremenskom analizom (učestalosti izvršenja krivičnih dela);
- stepen rizika – prvenstveno je uslovljen brojem izvršenih krivičnih dela, ali i prostorom u kojem se krivična dela izvršavaju⁴⁹. Nije isto kada je izvršen isti broj krivičnih dela na prostoru gde živi mali broj ljudi (npr. varošica Ivanjica) u odnosu na prostor u kojem živi veći broj ljudi (grad Čačak). U malim sredinama kao što je Ivanjica može doći do veće uznemirenosti građana i straha od zločina. U takvim situacijama policijske resurse treba usmeravati na identifikovana žarišta sa većim rizikom u odnosu na identifikovana žarišta u kojima se češće izvršavaju krivična dela, ali sa malim rizikom⁵⁰.

Posmatrajući napred navedene kriterijume, možemo predstaviti najznačajnija obeležja koja mogu poslužiti za razlikovanje kriminalnih žarišta, a koja čine⁵¹:

- početak kriminalne aktivnosti na žarištu – faktori koji doprinose izvršenju krivičnih dela na određenom području (neosvetljenost parkinga uzrokuje učestalu krađu motornih vozila). Postoje i geoprostori koji svojim karakteristikama privlače veliki broj ljudi (tržni centri, glavne gradske ulice) u kojima postoji veliki broj meta u kojem mogu da se izvrše kriminalne delatnosti ili su ti prostori dobro poznati recidivistima i predstavljaju dobru priliku za izvršenje krivičnih dela (menjačnice, kladionice i dr.). Takođe postoje i mesta u kojima je usled nedovoljne kontrole ponašanja korisnika ili njenog odsustva recidivistima omogućeno da izvršavaju krivična dela. Na primer, odsustvo čuvara u firmama ili parking prostorima;
- broj izvršenih krivičnih dela u odnosu na okruženje;
- učestalost (frekvencija) izvršenja krivičnog dela (koliko puta se krivično delo izvrši godišnje na određenom području);
- kriminalna karijera trajanja kriminalnog žarišta (npr. krivično delo teška krađa se izvršava u istoj prodavnici svake godine dva ili više puta);
- prosečna intermitentnost –protokom vremena od izvršenja svakog krivičnog dela.

Vajsbrd (*Wisburd*) istražujući efikasnost policijskog rada i usmerenost resursa na povrat lokacije ili na povrat prestupnika, izvršio analizu podatka o broju izvršenih krivičnih dela u gradu Sijetlu u Sjedinjenim Američkim Državama, za period od 1989. do 2002. godine i došao do zaključka, da se 50% izvršenih krivičnih dela izvrši u identifikovanih 1500 ulica. Od ukupnog broja izvršenih krivičnih dela, 6.108 prestupnika je izvršilo 50% ukupnog broja krivičnih dela. Prema rezultatima istraživanja, Vajsbrd zaključuje da policijski rad treba usmeriti na pojedinačne lokacije čija je lokacija fiksna u geoprostoru, umesto na pojedinačne prestupnike⁵².

49 *Ibid*, str.173-177.

50 Paulsen, J.D., Robinson, B.M., (2004). *Spatial aspects of crime: Theory and Practice*, Pearson Education, p. 315

51 Milić, N., (2017). „*Mapiranje kriminala*“, Kriminalističko–policijska akademija, Beograd, str.177-178.

52 Wisburd, D.: *Place – Based Policing, Ideas in American Policing Series*, Police Foundation, Washington, DC, 2008. p.6

Istražujući efikasnost primene koncepta rada policije na žarištu na osnovu ukupno 25 sprovedenih testova, čiji se rad zasnivao na usmerena policijska postupanja na žarištima, u 20 testova potvrđena je tvrdnja da usmerenost policijskih resursa na područja gde je evidentirana visoka stopa kriminaliteta može rezultovati pozitivnim efektima prevencije kriminaliteta, što je uticalo na njegovo smanjenje⁵³. Preduzimanjem operativno-taktičkih mera usmerenim patroliranjem na identifikovana kriminalna žarišta, uticalo se sa jedne strane, na to da primenom efekta iznenađenja policija povećava procenat hapšenja učinioca na delu, dok je sa druge strane, prisustvo policije uticalo na povećani rizik kod učinioca da izvrši krivično delo. Koper (*Koper*), istražujući efekte prisustva policijskih patrola na kriminalnom žarištu, došao je do zaključka da navedeno prisustvo policijske patrole od 10-15 minuta odlaže izvršenje krivičnih dela na svaka dva sata. U teoriji se ovaj termin naziva „*Koperova kriva*“.⁵⁴

Analizirajući koncept rada policije na žarištu možemo zaključiti da je njegova primena više nego potrebna sa aspekta proaktivnog postupanja. Filozofija policijsko-obaveštajnog modela zasniva se na primenljivosti proaktivnih modela rada (na osnovu teorije Carter and Carter modela), te i primena koncepta rada policije na žarištu je inkorporirana u radu policijsko-obaveštajnog modela i može uticati na smanjenje kriminaliteta, naročito prilikom preduzimanja sledećih aktivnosti:

- identifikacija strateških i operativnih prioriteta;
- izrada profila bezbednosnog problema (analizom teritorijalne i vremenske distribucije krivičnih dela i drugih bezbednosno interesantnih događaja);
- izrada profila bezbednosno interesantnog lica ili grupe;
- uspostavljanje usmerenog patrolnog rada na identifikovanim kriminalnim žarištima;
- način organizacije vremena rada policijskih službenika prema identifikovanim kriminalnim žarištima⁵⁵;
- podrška u cilju donošenja odluka na osnovu izrađene mape kriminaliteta i prekršaja;
- podrška u izradi strateških, operativnih i taktičkih planova u cilju praćenja aktivnosti identifikovanih u strateškim i operativnim prioritetima;
- podrška u cilju rasvetljavanja serije izvršenih krivičnih dela;
- podrška u cilju sprovođenja operativno-taktičkih mera i radnji, kao što je zaseda i dr.

⁵³ Milić, N. (2017). „Mapiranje kriminala“. Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, str. 175-178.

⁵⁴ Koper, S.C (1995). *Just enough police presence: Reducing crime and disorderly behavior by optimizing patrol time in crime hot spots*, Justice Quarterly, 12(4), p.112.

⁵⁵ Na primer: dodeljivanjem konkretnih zadataka u nalogima za izvršenje službenog zadatka koji su usmereni na izvršavanje pozoričke i patrolne delatnosti u prostoru koji je označen kao kriminalno žarište na osnovu tačno definisanog vremena.

ZAKLJUČAK

Analizirajući Policijsko-obaveštajni model sa drugim proaktivnim modelima u radu policije koji su opisani u radu može se zaključiti da predstavlja nadogradnju i generalizaciju drugih proaktivnih modela rada uz savremenu primenu analitičkih alata i tehnike. Policijsko-obaveštajni model usmerava veći broj policijskih službenika proaktivne istrage u odnosu na reaktivne istrage, i gde se aktivnosti usmeravaju na unapređivanje rada u prikupljanju i analizi obaveštajnih podataka, kako bi se iskoristili kao osnova za izbor adekvatne strategije policijskog postupanja. To je model koji na objektivan način formuliše strateške prioritete zarad policije, kao osnovu za lokaciju policijskih resursa, usmeravanje i stražnih aktivnosti prema učiniocima koji predstavljaju najveću društvenu opasnost i prostorima sa najvećom stopom kriminaliteta. Suština je da Policijsko-obaveštajni model, odnosno prikupljeni i analizirani podaci posluže kao osnova za operativan rad, a ne da operativni rad definiše zahtev za prikupljanje operativnih (obaveštajnih) podataka. Primena policijsko-obaveštajnog modela u dobroj meri podstiče policiju da formira partnerstva sa nevladinim organizacijama i zajednicama u cilju sprečavanja kriminaliteta. Kako bi se odnosi sa zajednicom unapredili, prvo je neophodno uspostaviti zajednička radna tela sa lokalnom zajednicom u cilju identifikacije prioriteta, uzimajući u obzir stav i mišljenje građana. Drugo, neophodno je da uniformisani policijski službenici patroliraju i identifikovanim kriminalnim žarištima, kao što su stambena naselja sa visoko izraženom stopom kriminaliteta, kako bi uspostavili kontakte sa građanima i privatnim obezbeđenjima u cilju prikupljanja podataka. U pojedinim gradovima značajnu ulogu u prevenciji kriminaliteta imaju lokalni volonteri koji dobrovoljno i svesno obavljaju funkciju policijskog službenika (jedna vrsta pomoćne policije) na mestima koja su označena kao kriminalna žarišta.

LITERATURA

1. Beckley, A. (2001). „*The evolution of Community Policing from its Origins in the UK*“. Alan Beckley is a Chief Inspector of the West Mercia Constabulary in the United Kingdom.
2. Borovec, L., Prpić, M., Hrupelj, M. (2018). „*Profesionalizacija Hrvatske policije u procesu ukupnih reformskih procesa policije u zajednici*, Zagreb, str. 11-12.
3. Billante, N. (2003). *The Beat Goes On: Policing For Crime Prevention*, Issue Analysis No. 38 (Sydney: The Centre for Independent Studies), p.5.
4. Carter D. (2009). *Law Enforcement Intelligence: A Guide for State, Local, and Tribal Law Enforcement Agencies* (Second Edition), U.S. Department of Justice-Office of Community Oriented Policing Services, Washington.
5. Davidović, D. (1978). *Osnovni sistemi društvene samozaštite*, Beograd, str. 3-4.
6. Goldstein, H. (1990). *Problem-oriented policing*. New York: McGraw-Hill.

7. Goldstein, H. (1979). *Improving Policing: A Problem Oriented Approach*, Crime & Delinquency, pp.236-243.
8. Gul, Z., Kule, A. (2011). „*Intelligence-Led policing: How the use of Crime Intelligence Analysis Translate sin to the Decision-Making*“, International Journal of Security and Terrorism, vol.4,p.21-40.
9. Grant, H., Terry, K., (2005). *Law enforcement in the 21st century*, Boston. MA: Pearson Education. Више о томе погледати: National Institute of Justice, Crime Solutions, доступно на URL <https://www.crimesolutions.gov/PracceDetails.aspx?ID=32>.
10. Kleiven, M.E. (2007). „*Where’s Intelligence in the National Intelligence Model?*“, The National Police Uni-versity College, Oslo,p. 270.
11. Koper, S. C (1995). *Justen ough police presence: Reducing crime and disorderly behavior by optimizing patrol time in crime hot spots*, Justice Quarterly, 12(4), p.112.
12. Milić, N., (2012). *Mapiranje kriminaliteta kao podrška odlučivanju u policiji*, Doktorska disertacija, odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu, str.123-140.
13. Milić, N., (2017). „*Mapiranje kriminala*“, Kriminalističko–policijska akademija, Beograd, str.177-178.
14. MUP (2021). *Strateška procena javne bezbednosti za period 2022-2025. godina-javna verzija*, Beograd.
15. Newburn, T.(2008). *Hadbook of Policing*, William Publishng ,editor: USA and Canada, vol2.
16. National research council (2004). *Fairness and Effective ness in Policing*, The Evidence, Washington, The National Academies Press.
17. Nikač, Ž. (2014). *Policija u zajednici*. Kriminalističko–policijska akademija, Beograd, str.48..
18. Paulsen, J.D.,Robinson, B.M., (2004). *Spatial aspects of crime: The oryand Practice*, Pearson Education, p.315
19. Racić, I.(2023). Monografija: „*Policijsko-obaveštajni model u Republici Srbiji*“, Beograd.
20. Ratcliffe, J. H. (2008). *Intelligence-ledpolicing*. Cullompton, Devon: Willan.
21. Sherman, L.W., Gartin, P.R., Buerger, M.E: *Hot spots of predatory crime: routine activities and the crimino-logy of place*, Criminology, 27, 1989, p. 31-37.
22. Šebek, V.(2014).Doktorska disertacija: „*Kriminalističko–obaveštajni modeli organizacije policije u kontroli kriminaliteta*“, Kragujevac, str. 43.
23. Službeni glasnik Reublike Srbije, br. 63/2018 I 72/2018.
24. Vuković, S. (2017). *Prevenција kriminaliteta*, Kriminalističko–policijska akademija, Beograd, str.241.
25. Wisburd, D.: *Place – Based Policing, Ideas in American Policing Series*, Police Foundation, Washington, DC, 2008. p.6
26. Zlatković, V.(1988). *Društvena samozaštita I organi unutrašnjih poslova*, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, str. 7.

ULOGA PROTIVDIVERZIONE ZAŠTITE PRILIKOM NAJAVE O POSTAVLJANJU EKSPLOZIVNIH NAPRAVA

Željko Spalević

Uprava policije

e-mail: zeljko.spalevic@hotmail.com

Ljubiša Konatar

Vlada Crne Gore

e-mail: konatarljubisa@gmail.com

Danilo Ćupić

Ministarstvo unutrašnjih poslova

e-mail: danilo.cupic@unimediterran.net

Apstrakt

Protivdiverziona zaštita danas dobija značaj posebno u svakodnevnoj praksi jer primjenjuje protivdiverzionih mjera prilikom zaštite državnih organa i vitalnih objekata za funkcionisanje države premješta se prema objektima namijenjenih široj društvenoj zajednici. Najave o postavljanju eksplozivnih i drugih opasnih naprava izazivaju zabrinutost a nekada i paniku građana što obavezuje policiju da preduzima mjere i radnje iz svoje nadležnosti kako bi obezbijedila bezbjednost građana, zaštitu imovine i ustavom utvrđenih prava. Cilj ovog rada je da se istraživanjem ustanovi postojanje, prostornu i vremensku učestalost najava o postavljanju eksplozivnih i drugih opasnih naprava. U radu su definisani pojmovi i termini koji se koriste u oblasti protivdiverzione zaštite, razmatraju se stavovi o protivdiverzionoj zaštiti i najavama o postavljanju eksplozivnih i drugih opasnih naprava i na koji načine se prenosi podatak i informacija o njihovom postavljanju. Takođe, razmatraju se empirijski podaci o broju najava o postavljanju eksplozivnih i drugih opasnih naprava pomoću statističkog metoda, odnosno preciznije baznim i verižnim indeksima. Na kraju, primjećujemo da je za 10 godina istraživačkog perioda Grupa za protivdiverzionu zaštitu Uprave policije Crne Gore izvršila ukupno 6341 pro-